

Constantine Cavarnos, *Modern Greek philosophers of the human soul*, Institute for Byzantine and modern Greek studies, Belmont Mass. U.S.A. 1967, σχ. 8 μ. σ. 111.

Συλλογή και μετάφρασις εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἀποσπασμάτων ἀπὸ ἔργα πέντε ἀντιπροσωπευτικῶν νεοελλήνων διανοητῶν ἀναφερόμενα εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὁ κ. Κ. Καβαρνὸς, νέος Ἑλληνοαμερικανὸς λόγιος, εἰδικευμένος εἰς τὴν μελέτην τῆς Βυζαντινῆς φιλοσοφικοθεολογικῆς παραδόσεως καὶ ἐρευνῶν ὑπὸ τὸ πρῶσμα αὐτῆς τὴν συνεχίζουσαν, ὡς φρονεῖ, ταύτην Νεοελληνικὴν πνευματικότητα, ἐπιχειρεῖ εἰς τὸ ἀνωτ. ἔργον νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ ἀμερικανικὸν κοινὸν μίαν ἐπιλογὴν νεοελληνικῶν φιλοσοφικῶν κειμένων χαρακτηριστικῶν τῆς πνευματικότητος ταύτης. Οἱ ἀνθολογούμενοι συγγραφεῖς (Βενιαμὴν ὁ Λέσβιος, Πέτρος Βράιλας—Ἀρμένης, Ἰωάννης Σκαλτσούνης, Ἅγιος Νεκτᾶριος, ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ ὁ Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος) δὲν παρουσιάζουν ὅλοι βεβαίως τὸ αὐτὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ἀξιολογώτερον δὲ ἀσφαλῶς ἀπόσπασμα καὶ συγχρόνως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ἐνισχύει τὴν θέσιν τοῦ συγγραφέως περὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς διανοήσεως ὡς συνεχείας τῆς βυζαντινῆς, εἶναι τὸ εἰλημμένον ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου (κατὰ κόσμον Νεκταρίου Κεφαλαῖ) «Μελέτη περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς» (Ἀθήναι, 1901). Πρόκειται περὶ κειμένου, τὸ ὁποῖον, ἂν δὲν περιέχῃ κατ' οὐσίαν πρωτοτύπους ἐπόψεις, προδίδει ὅμως τοιαύτην εὐγένειαν καὶ γαλήνην θρησκευτικοῦ ἤθους τοῦ συγγραφέως του, ὥστε νὰ σαγηνεύῃ καὶ κατακτᾷ εὐθὺς ἀμέσως τὸν ἀναγνώστην. Τὸ ἐρώτημα ὅμως παραμένει, ἂν ὁ Νέος Ἑλληνισμὸς δύναται πράγματι ἐξαντλητικῶς νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ ἀξιολογηθῆ δι' ἀναγωγῆς εἰς τὰς βυζαντινὰς μόνον ρίζας του ἢ ἂν, πέραν αὐτῶν, συνιστᾷ μίαν νέαν διάστασιν τῆς ἑλληνικῆς ἐμπειρίας, τὴν ὁποίαν οἱ ἀνθολογούμενοι συγγραφεῖς δὲν ἦσαν ἴσως οἱ καταλληλότεροι νὰ ἐκφράσουν.

Δ. ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

* * *

Constantine Cavarnos, *Byzantine Thought and art*, a collection of essays, Institute for Byzantine and modern Greek studies, Belmont Mass. U.S.A. 1968, σχ. 8 μ. σ. 139.

Εἰς τὴν συλλογὴν αὐτὴν δέκα δοκιμίων ἀναφερομένων εἰς τὴν Βυζαντινὴν φιλοσοφίαν καὶ τέχνην ὁ Κ. Καβαρνὸς ἐπιχειρεῖ νὰ δείξῃ τὴν στενὴν ἐξάρτησιν τῆς Βυζαντινῆς εἰκαστικῆς τέχνης, ποιήσεως καὶ μουσικῆς ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν προϋποθέσεων τῆς βυζαντινῆς ἐμπειρίας. Ὁρθῶς ἐξαίρεται εἰς τὸ πρῶτον δοκίμιον («Φιλοσοφία») ἡ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ Β. Τατάκη *La philosophie byzantine* ὡς τῆς πρώτης κατ' οὐσίαν περιεκτικῆς ἀποπείρας νὰ συγκροτηθῆ

εις ὄλον ἡ ἱστορία τῆς βυζαντινῆς διανοήσεως, ἀν καὶ ἐξ ἴσου ὀρθῶς ἐπισημαίνεται τὸ ἀτελές τῆς ἀποπείρας αὐτῆς, ἐφ' ὅσον ἐξ αὐτῆς ἔχει ἀποκλεισθῆ ὀλόκληρος ἡ περίοδος τῆς παλαιοχριστιανικῆς σκέψεως, κατ' ἐξοχὴν δημιουργικὴ διὰ τὸ Βυζάντιον. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ συγγραφεὺς φαίνεται νὰ ἀγνοῇ τὴν πράγματι πολυτίμον συμβολὴν τοῦ Κ. Λογοθέτου εἰς τὸν πρῶτον τόμον τοῦ διτόμου ἔργου του «Ἡ Φιλοσοφία τῶν Πατέρων καὶ τοῦ Μέσου Αἰῶνος». Τὸ δεῦτερον δοκίμιον («Ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν γνῶσιν») ἐξαίρει τὸν μυστικὸν χαρακτῆρα τῆς βυζαντινῆς γνωσιοθεωρίας, μὴ θηρεύουσας τὴν γνῶσιν δι' ἑαυτήν, ἀλλὰ θεωρούσας αὐτὴν ὡς τὴν πρώτην βαθμίδα «φωτισμοῦ» τῆς ψυχῆς καὶ «θεώσεως» τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ τέταρτον, τιτλοφορούμενον «Φιλοκαλία», ἀναλύει τὴν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν ἀνθολογίαν κειμένων τριάκοντα μυστικῶν Πατέρων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰς τὰ ὅποια ἐξαίρεται τὸ ἀσκητικὸν—μυστικὸν ἰδεῶδες τῆς ὀρθοδοξίας. Ἔπονται δοκίμια περὶ τῆς αἰσθητικῆς οὐσίας τῆς Βυζαντινῆς τέχνης (τέχνης ἢ ὅποια, κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Καθ. Μιχαηλῆ, εἶναι κατ' ἐξοχὴν τέχνη τοῦ «ὕψηλοῦ»), τῆς πρὸς τὸ θεῖον ῥοπῆς), περὶ βυζαντινῆς ζωγραφικῆς καὶ τῶν δύο ἐξοχωτέρων ἀσφαλῶς ἐκπροσώπων αὐτῆς, τοῦ Μανουὴλ Πανσελήνου καὶ τοῦ ἀπὸ τὰς βυζαντινὰς ρίζας του οὐδέποτε κατ' οὐσίαν ἀποκοπέντος Δομηνίου Θεοτοκοπούλου, τέλος δὲ περὶ τῆς βυζαντινῆς ἱερᾶς μουσικῆς καὶ ὕμνογραφίας. Τὸ ὄλον ἔργον δεικνύει τὸν συγγραφέα του λεπτὸν γνώστην τῆς βυζαντινῆς πνευματικότητος, ἐννοοῦντα αὐτὴν ἐκ τῶν ἔσω καὶ ἐπικοινωνοῦντα διὰ τῶν πάντοτε ζωντανῶν ἑλληνικῶν του ριζῶν μὲ τὸ βαθύτερον νόημα, τὸ ὅποῖον ἐκφράζει.

Δ. ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

* * *

Cleobule Tsourcas, Les debuts de l' Enseignement philosophique et de la libre pensée dan les Balkans. La vie et l'oeuvre de Theophile Corydalée (1570—1646). 2α ἔκδ. ἀναθεωρημένη καὶ συμπεπληρωμένη, ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Βαλκανικῶν Σπουδῶν Θεσσαλονίκης 1967, σχ. 8 Μ, σ. 441 (μετὰ 28 εἰκόνων ἐκτὸς κειμένου).

Ἡ ἐξαίρετος αὕτη μελέτη, τὴν ὁποίαν εἶχε παρουσιάσει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 20ῆς Ἰαν. 1949 ὁ ἀείμνηστος Θεόφιλος Βορέας, ἐκδιδομένη ἤδη διὰ δευτέραν φοράν καὶ ἐμπλουτισμένη δι' ὅλας νέων στοιχείων καὶ κεφαλαίων, ρίπτει φῶς εἰς τὴν πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν εἰς ὄλον τὸν βαλκανικὸν χῶρον, τόσον δηλ. εἰς τὰς Ἑλληνικὰς σχολὰς τοῦ Φαναρίου κ.ἄ., ὅσον καὶ εἰς τὰ, κέντρα ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καταστάνα, σχολεῖα τῆς Ρουμανίας. Ἡ ζωή, αἱ σπουδαί, τὸ διδακτικὸν καὶ φιλοσοφικὸν ἔργον τοῦ σημαντικωτέρου ἐκπροσώπου τῆς ἑλληνικῆς